

Tannhelse sekretæren

Snart sommerferie

Du har rett på fire uker

Elin Wilhelmsen

Ny lærebok er klar

Kvikksølv sakene tas ikke på alvor

**Grenseløs saksbehandlingstid
i NAV**

Kildesorter det farlige avfallet!

Alle landets tannlegekontor er pålagt å samle inn smittefarlig avfall i godkjente beholdere. KLIF (tidligere SFT) har beregnet at hver tannlege produserer 4,4 kilo smittefarlig avfall hvert år.

Stena Metall har landsomfattende innsamlingsordning for tannlegekontorene og er godkjent for å ta i mot smittefarlig avfall. Vi tilbyr beholdere i størrelser fra 1,8 liter og helt opp til 60 liter.

Kontakt oss i dag og få full kontroll på det smittefarlige avfallet.

Kundeservice tlf.: 63 86 86 00
kundeservice@stenamettall.no
www.stenamettall.no

Innhold

Kjemisk og biologisk helsefare

Side 8

Planlegg livet ditt

Side 12

Råd til deg som blir sykemeldt

Side 20

Annet innhold:

Leder	5	Bokomtale	17
Smånytt	6	Juristen	18
Kjemisk og biologisk helsefare	8	Råd til deg som blir sykemeldt	20
Planlegg yrkeslivet	12	Tariffoppgjøret 2010	21
Nye regler fra 2011	14	Aktuelt	22
Aktuelt	16		

Medlemsblad for Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF),
Stiftet 23.01.2007.
Tilsluttet Parat (YS).

Utgis av:
Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF)/Parat.
Parat, Pb 9029, Grønland
0133 OSLO

www.parat.com
www.thsf.no

Besøksadresse:
Brugata 19, Grønland, Oslo
Telefon: 21 01 36 00
Telefaks: 21 01 38 00

Leder av Tannhelsesekretærenes Forbund:
Gerd Bang-Johansen
Telefon: 21 01 37 70
Mobil: 984 88 100
gerd.bang.johansen@parat.com

Ansvarlig redaktør:
Gerd Bang-Johansen

Forbundets redaksjonssekretær:
Siri Weidemann
Mobil: 988 27 140
siri.weidemann@tannhelse.akershus-fk.no

Redaksjon:
Media Solution AS,
Postboks 9393, Grønland,
0134 Oslo.

Forsidefoto:
Trygve Bergsland

Redaktør:
Trygve Bergsland
Telefon: 905 85 639
trygve@media-solution.no

Annonser:
Tlf. 905 85 639
salg@media-solution.no

Layout:
Signus
Telefon: 470 28 038
grethe@signus.no

ThsF
Tannhelsesekretærenes Forbund

Trykk:
Stens Trykkeri AS
Telefon: 69 700 500

ISSN:1504-5714

Abonnement:
Media Solution AS,
Tlf. 905 85 639,
abo@media-solution.no

Passa på!
 Nu 20% mer material
 utan extra kostnad!
 När ni beställer Fuji IX GP FAST,
 Fuji II LC i färgerna A2 & A3
 samt Fuji Triage får ni
 60 st. i fp istället för
 normalt 50 kapslar.

Exakt.
 Direkt.
 Perfekt.
 Kapslar från GC

- Direkt applicering snabbt och enkelt
- Garanterat likvärdig hantering, gång efter gång
- Utmärkta produkttegenskaper
- Pålitliga och reproducerbara resultat

Erhåll den allra högsta precisionen med våra glasjonomerer, resinbaserade fyllningsmaterial samt cement i kapslar.

Ledande inom glasjonomerer under 30 år.

Frihet til selv å velge

Parat og vi i Tannhelsesekretærenes Forbund har valgt å ha et spesielt fokus på pensjon nå i 2010. Det er spesielt viktig for deg som er ung, og ennå ikke har begynt å tenke på pensjon, du må starte planleggingen nå. Nye pensjonsregler gjør at du selv må ta ansvar for å planlegge yrkeslivet ditt for å få en god pensjon.

Det innføres helt nye pensjonsregler fra 2011 og vi vil alle være berørt av disse reglene. Det du kan påvirke selv tidlig er grunnlaget som bestemmer hva du senere skal få utbetalt. I praksis betyr det at du bør forsøke å stå i en 100 prosent stilling og sammen med oss i forbundet kjempe for best mulig lønnsbetingelser. De som velger deltidsstillinger eller har lav lønn vil få mindre pensjonsutbetaling. Det positive med loven er at vi får mye større frihet til selv å velge når vi skal gå av med pensjon.

Pensjonen fra NAV er livsvarig og når levealderen øker, slik den har gjort i Norge over mange år, skal pensjonen utbetales over en lengre periode. I den nye ordningen som iverksettes fra neste år er det innført noe som kalles levealderjustering. Levealderjusteringen gjør at kostnaden for økt levealder er noe den enkelte selv må ta. Dersom det viser seg at din generasjon lever ett år lenger enn forrige generasjon, får du enten noe lavere årlig pensjon eller så må du kompensere for dette ved å jobbe lenger. Målsettingen til myndighetene er å innføre et opptjeningssystem som bedre sikrer samsvar mellom hva man betaler inn og hva man får igjen i pensjon. Et grunnprinsipp i den nye ordningen er at det alltid skal lønne seg økonomisk å jobbe lenger.

Vi kan alle fra 2011 gjennomføre et fleksibelt uttak av alderspensjonen fra NAV fra fylte 62 år. Uttaket skal være «nøytralt» ved at den som velger å ta ut pensjonen sin ved 62 år får lavere årlig pensjon fordi pensjonen da skal fordeles over flere år. Hvert år du jobber utover dette, helt frem til fylte 75 år, vil du kunne øke grunnlaget for pensjonsutbetaling fra den dagen du velger å gå av. Nytt er også at det åpnes for å jobbe deltid fra fylte 62 år, eller eventuelt senere, når du selv ønsker i samråd med arbeidsgiver, eller minimum pensjonsnivå er oppnådd. Jeg anbefaler deg også å lese mer om pensjon lenger bak i bladet du nå holder i hendene.

Jeg ønsker alle en god sommer!

Vennlig hilsen
Gerd Bang-Johansen
Leder

Advarsel

Ikke bruk Colgate Total, tannkremen inneholder triklosan, som er ett av de 13 mest helse- og miljøskadelige stoffene du kan finne i vanlige forbrukerprodukter på det norske markedet.

– Velg en annen. Med mindre du har en sjelden tannkjøttsykdom bør du ikke bruke Colgate Total, ifølge direktør i Klima- og forurensningsdirektoratet Ellen Hambro.

Triklosan, som er på myndighetenes verstingliste over giftige stoffer som skal fases ut innen 2020. Triklosan kan bidra til å gjøre bakterier resistente mot antibiotika, og er svært giftig for livet i vann. Hambro mener i følge ABC nyheter at denne tannkremen kun skal brukes av de som har tannkjøttsykdommer og at de kan få tannkremen med resept på apoteket.

Informasjonssikkerhet

Helsedirektoratet skriver på sin nettside om at informasjonssikkerhet og personvern i helsevesenet blir stadig mer aktuelt, og viktigere enn noensinne. Nå skal landets 6000 tannleger læres opp i «Normen» – Norm for informasjonssikkerhet i helse-, omsorgs- og sosialsektoren.

Normen omfatter alle krav som må tilfredstilles for å oppfylle lov- og forskriftskrav til informasjonssikkerhet i den enkelte virksomhet og i sektoren generelt. Den er utarbeidet av representanter for sektoren, og blir underbygget med stadig flere hjelpemidler for ulike målgrupper, som sjekklister, faktaark, veiledere og kursopplegg.

– Informasjonssikkerhet er en forutsetning for å behandle pasienter, for å føre journal, ja, for å være på nett, påpekte visepresident Jørn André Jørgensen i Tannlegeforeningen

Normen

Norm for informasjonssikkerhet i helse-, omsorgs- og sosialsektoren (Normen) er et omforent sett av krav til informasjonssikkerhet, basert på lovverket. Normen omfatter alle krav som må tilfredstilles for å oppfylle lov- og forskriftskrav til informasjonssikkerhet i helsesektoren.

På nettstedet www.normen.no finner du Norm-dokumentet og tilhørende sjekklister, faktaark, veiledere, opplæringsmaterieell og andre dokumenter som er nyttige hjelpemidler til å oppfylle kravene i Normen. Alle aktører i helsesektoren som er tilknyttet Norsk Helsenett er avtalerettslig forpliktet til å følge Normen.

Hund mot tannlegeskrek

Dyreassisterte aktiviteter er i følge varingen.no et tiltak som prøves ut med stor suksess. Nodat holder kurs for interesserte – en organisasjon som har til formål å legge til rette for dyreassistert terapi i Norge.

Minsker stress

Forskning viser at kontakt med dyr er svært positivt for oss mennesker. Hvildepulsen vår synker, og vi blir roligere når vi er sammen med dyr. Det er bare fantasien som setter grenser for hva dyreassistert terapi kan brukes til. Det kan brukes på sykehus og eldreheim og mot tannlegeskrek skriver nettstedet.

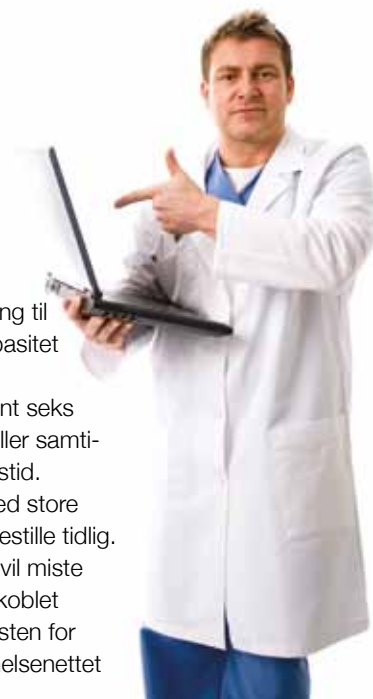

Minst penger på tenner

Fylkesordfører Nils Aage Jegstad i Akershus fylkeskommune kunne vise til gode resultater når Fylkestinget behandlet årsrapporten for 2009. Akershus brukte i 2009 omtrent 150 millioner kroner på tannhelse. Tannhelsesresultatene for barn og ungdom i Akershus er fortsatt blant de beste i landet, men likevel noe svakere enn året før. Andelen kariesfrie tenner utgjorde 79,7 prosent i 2009 mot 80,1 prosent i 2008. Samtidig er Akershus det fylket som bruker minst penger av alle fylkeskommunene pr. person under tilsyn av tannhelsetjenesten.

Norsk helsenett

Alle tannlegekontor kan nå bestille tilkopling til NHN (Norsk helsenett). NHN har ikke kapasitet til å kople opp alle tannleger umiddelbart. Normalt vil helsenett leveres i løpet omtrent seks uker, men dersom mange tannleger bestiller samtidig, må det påregnes noe lengre leveringstid. Tannlegeforeningen anbefaler klinikker med store trygde-oppgjør eller mange tannleger å bestille tidlig. De som har direkte oppgjør med HELFO vil miste denne muligheten dersom man ikke er tilkoblet NHN innen fristen. I utgangspunktet er fristen for å gå over til elektronisk innsending over helsenettet 1. januar 2011, men kan bli forlenget.

Dekker behandling i utlandet

Dersom Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) får det som de vil skal det bli enklere for pasienter å få dekket utgifter til behandling i utlandet. HOD har sendt sitt forslag til ny refusjonsordning ut på høring i mai. Ordningen skal omfatte helsehjelp utenfor sykehus og vil gjelde alle EU og EØS-land.

– Dette vil omfatte blant annet behandling hos lege, fysioterapeut, psykolog, kiropraktor og tannlege i den utstrekning slik behandling dekkes av det offentlige i Norge, sier helse- og omsorgsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen i en pressemelding.

Refusjonen vil være begrenset til det beløpet som det offentlige ville blitt belastet med i Norge ved tilsvarende helsehjelp, i følge statsråden.

Om kosthold fra Helsedirektoratet

I følge rapporten «Utviklingen i norsk kosthold 2009» spiser vi mer frukt og grønt og mindre sukker. Men fortsatt har mange nordmenn mye helse å hente på å legge om kostholdet. Forbruket av kjøtt har økt med hele 14 kilo per person i løpet av de ti siste årene.

Det at vi spiser mer kjøtt og ost, gjør at nordmenn får i seg mer mettet fett og at de gunstige endringene i kostens fettstoffsammensetning har stoppet opp. Vi spiser også for lite fisk. Ernæringsmessige svakheter i nordmenns kosthold, kombinert med at vi rører for lite på oss, medvirker blant annet til utvikling av hjerte- og karsykdommer, kreft, overvekt og type 2-diabetes.

Sukkerforbruket fortsatt høyt

Hver nordmann får i snitt i seg 33 kilo sukker i året, 10 kilo mindre enn i 2000. Sukker utgjør nå 13 prosent av energiinnholdet i kosten vår, mens anbefalt nivå ligger på maks 10 prosent.

Rusmisbrukere og tannbehandling

Storingsrepresentant Vigdis Giltun stilte helseministeren et spørsmål, i stortinget 15. april i år, i forhold til hvilke rettigheter rusmisbrukere har til tannbehandling.

Helseministeren svarer at rusmiddelmisbrukere som er under behandling for sitt rusmisbruk på institusjon i spesialisthelsetjenesten, har etter tannhelsetjenesteloven § 1-3 rett til gratis tannbehandling hvis oppholdet varer mer enn 3 måneder. Rusmiddelmisbrukere som mottar hjemmesykepleie av den kommunale pleie- og omsorgstjenesten minst en gang per uke, vil også ha rett til gratis tannbehandling av fylkeskommunen etter § 1-3 i tannhelsetjenesteloven. Forutsetningen er at hjemmesykepleie ytes over en periode på mer enn 3 måneder.

Helse- og omsorgsdepartementet ga Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) i oppdrag å kartlegge fylkeskommunenes tannhelsetilbud til rusmiddelmisbrukere. Kartleggingen ble offentliggjort 8. april 2010 og viser at det er flere grupper som faller utenfor tannhelsetilbudet slik ordningen er definert. Helse- og omsorgsdepartementet har på bakgrunn av dette startet et arbeid med revisjon av lov om tannhelsetjenesten. I den forbindelse vil mulighetene for å utvide det fylkeskommunale tannhelsetilbudet bli vurdert.

Helse- og miljøskadelige stoffer

Klima- og forurensningsdirektoratet står bak nettstedet www.erdetfarlig.no i samarbeid med Mattilsynet og Miljømerking. Her får du en oversikt over 13 av de mest helse- og miljøskadelige stoffene som du kan finne i vanlige forbrukerprodukter. Du kan lese om hvorfor de er farlige, i hvilke produkter de kan finnes og hva du eventuelt skal se etter på ingredienslisten.

Undersøk selv

Du har krav på å få opplysninger om innholdet på produkter hvis du spør forhandleren, importøren eller produsenten. Retten til informasjon om innholdet finner du i produktkontrollloven § 10 og miljøinformasjonsloven § 12. På nettstedet Erdetfarlig.no finner du en brevmal slik at du kan sende et brev til forhandler/importør/produsent på en enkel måte for å få disse opplysningene.

Rett til å klage

Hvis produsenten, importøren eller forhandleren ikke svarer deg eller du mener at svaret ikke er godt nok når det gjelder opplysning om helse- og miljøskadelige stoffer i et produkt, kan du sende en klage til Klagenemnda for miljøinformasjon. Nemnda vil kunne behandle klagen din etter miljøinformasjonsloven og/eller produktkontrollloven. Les mer på www.miljoklagenemnda.no.

Kjemisk og biologisk helsefare

Nordisk institutt for odontologiske materialer (NIOM) arbeider med forskning, materialprøving og standardisering innen tannhelse-tjenesten. Som tannhelsesekretær skal du være oppmerksom på farene knyttet til behandling av kjemikalier og blått lys.

Av: Trygve Bergsland

Professor Jon E. Dahl er laboratoriesjef på NIOM og forteller at ansatte i tannhelse-tjenesten er utsatt for kjemiske stoffer og damper som man skal ta alvorlig og beskytte seg mot.

– Det er flere kjemiske stoffer som virker irriterende ved hudkontakt. Stoffer som gir hudutslett, sår og sprekkdannelse i huden må man beskytte seg mot. Åpne sår gir smittefare i forhold til pasientene og kan i ytterste fall føre til at man ikke kan utføre sin jobb i tannhelse-tjenesten. Vi ser også at avdamping av ulike gasser kan føre til astma, sier Dahl.

Kjemisk arbeidsmiljø

Nils Roar Gjerdet og Bente E. Moen har skrevet en rapport om kjemisk arbeidsmiljø. De har også utført vurderinger basert på en spørreundersøkelse blant tannhelsesekretærer som ble utført i 2006.

Resultatene viste at sekretærene brukte en stor del av arbeidsdagen til å håndtere kjemikalier. Kun 12 prosent vurderte den generelle ventilasjonen som god eller svært god, og omtrent en fjerdedel oppgav at de hadde punktavsug for behandling av materialer og kjemikalier. Det var ingen forskjell på offentlig og privat sektor med hensyn til dette. Deltagerne ble bedt om å vurdere ventilasjonen på arbeidsplassen sin på en skala fra 1 til 7. Resultatene viste at det var tendens til å bedømme ventilasjonen som mindre bra, mest uttalt blant offentlig ansatte, men det var ikke statistiske forskjeller mellom sektorene. Det var i liten grad utført målinger av kjemisk forurensning på arbeidsplassen, og det finnes lite publiserte data om eksponeringsnivåer på

klinikkene, bortsett fra for kvikksølv. Det er grunn til benytte føre-var-prinsippet når det gjelder yrkesmessig eksponering for kjemikalier på tannklinikker.

Det har skjedd en stor forandring i bruken av materialer, kjemiske produkter og arbeidsmåter på tannklinikkene de siste årene. På den ene siden finnes det nå tallrike og komplekse materialer, som ofte herdes ved lyseksponering. På den andre siden er flere kjemikalier, som for eksempel for røntgenfremkalling og amalgamfyllinger på vei ut, og det finnes brukervennlige porsjonspakninger for flere typer materialer.

Eksponering for kjemiske stoffer hos tannhelsepersonell fører ofte til hudproblemer. Slike plager er gjerne av irriterende art, men også kontaktallergi oppstår i flere tilfeller. Forekomsten av allergiske reaksjoner mot ulike typer akrylater har økt, og tannhelsepersonell er blant de mest utsatte yrkesgruppene. Kontaktallergiske reaksjoner hos tannhelsepersonell kan ha et alvorlig forløp, og ofte kommer dessverre personene sent til undersøkelse og behandling, noe som kan forverre prognosen, i følge rapporten.

I en rapport fra det svenske Arbeidsmiljøverket om tiltak mot allergier ved bruk av odontologiske «herdeplaster» (plastmaterialer som polymeriserer og stivner), ble det anbefalt flere tiltak for å unngå eksponering for materialene, som blant annet å unngå hudkontakt og forurensning, bruke øyebeskyttelse, bruke hånd eller punktavsug, straks vaske bort søl på huden og oppbevare avfall på en sikker måte. Andre

og «nye» risiki må også vurderes i denne sammenhengen, som for eksempel bruken av kraftig herdelys, som potensielt kan medføre øyeskader om man ikke bruker beskyttelsesbriller.

Hovedbudskap i rapporten:

- Tannhelsesekretærer bruker en stor del av arbeidstiden til å håndtere kjemiske stoffer
- Ventilasjon er et gjennomgående ankepunkt, og punktavsug er ikke vanlig
- Luftmålinger av forurensning på tannklinikker er sjelden gjort
- Tannklinikker bør vurdere å knytte seg til en bedriftshelsetjeneste med tanke på kartlegging, overvåkning og vurdering av kjemisk helserisiko

Inger Kleven er overingeniør ved NIOM og gjør tester av materialer som benyttes på tannlegekontorer. Her tester hun kjemiske og biologiske stoffer som potensielt kan utgjøre en fare for pasienter eller tannhelsepersonell.

kan gi størst skadeeffekt. Når kjemikalier sprayes ut overskrides raskt grenseverdiene som er fastsatt.

Skade på øynene

Du må beskytte deg mot blått lys.

– Blått lys som benyttes ved lysherding av fyllinger er så sterkt at du kan få øyeskade dersom det lyses rett mot øyet. Refleks fra tannen kan også føre til slik skade på synet. Her må man bruke spesialbriller som er heldekkende. Pasienten er ikke så utsatt, men pass på at man har kontroll på retningen av lyset, sier Dahl.

Ellen Bruzell har skrevet en rapport om bruk av sterke lyskilder i tannpleien. Herde- og blekelamper sender ut blått lys med høy intensitet. Dette lyset kan skade øyets netthinne, så brillen som brukes må beskytte mot disse bølgelengdene. Netthinneskader kan være forbigående, men er man utsatt for høy eksponering, kan skadene bli permanente. Det diskuteres nå om ikke også utvikling av aldersavhengig makulær degenerering (AMD) kan skyldes eksponering for intenst, blått lys. Det finnes standarder som gjelder for øyebeskyttelse mot kunstige lyskilder i laboratorier og industri, men de dentale lampene har blitt mye sterkere og bruken av dem så hyppig, at de nåværende standardene ikke lenger holder mål.

Man må bruke en brille som dekker godt over og under øyet, og som beskytter mot lys som kommer inn mot øyet fra siden. En brille er å foretrekke fremfor et håndholdt skjold, som er vanskeligere å posisjonere riktig. Påmonterte skjold på herdelamper beskytter svært dårlig mot reflektert lys. Man skal også være oppmerksom på at briller som følger med én bestemt lampe, ikke nødvendigvis beskytter mot en annen lampe.

Lekkasje fra plastfyllinger

Jon Dahl forteller at i forhold til plast som fyllingsmateriale er NIOM opptatt av hva som lekker ut og mulig helseskade av dette.

– Det som lekker ut av en fylling kaller vi monomerer, som er små molekyler. En plastfylling stivner aldri 100 prosent og

det vil hele tiden være små rester som lekker ut. Kort tid etter fyllingsarbeidet kan vi måle mengden monomerer i spyttet, men etter en uke er ikke dette lenger mulig, forteller han.

For tannhelsepersonell oppstår den største risikoen ved håndtering av fyllmaterialet.

– Ved plastfyllinger benyttes et lim som kalles adhesiv. Dette skaper problemer ved direkte hudkontakt. Det kan etse hull på hansen. Ved kontakt på bar hud kan det føre til allergi, her er det ingen kur og du må i ytterste fall finne deg en annen jobb. Det oppstår lett søl på flasken og det å ta på flasken kan være uheldig, sier Dahl.

Polymerbaserte, eller plastbaserte, tannfyllingsmaterialer er de hyppigst brukte fyllingsmaterialene i Norge i dag. Det viser seg at alle materialene løser ut monomerer og tilsetningsstoffer, og noen av disse forbindelsene kan ha potensielt helseskadelige effekter. Eksponeringen vil likevel være liten på grunn av små mengder utlekkete forbindelser og liten overflate av materialet, og en eventuell risikovurdering må ta dette i betraktning. En undersøkelse NIOM har gjort viser at seks til syv prosent av monomerene over tid lekker ut i munnen på pasienten.

– Det vi forsker på er om utlekking av monomerer kan påvirke det biologiske systemet i kroppen på cellenivå. Rent faktisk vil da monomerene kunne endre delingshastigheten av cellene som påvirker celledøds, et fenomen vi kaller programmert celledød.

Dahl forteller at det har skjedd en positiv utvikling av plastmaterialer og porselensmaterialer som benyttes i dag i forhold til for ti og tjue år siden. Holdbarheten er forlenget på grunn av bedre materialer og at man i dag borrar så små fyllinger som mulig. Tidligere benyttet man ofte samme teknikk som med amalgam, der man var nødt til å borre større plass for at amalgamet skulle få tilstrekkelig med masse og holdbarhet. Det er ikke nødvendig med dagens materialer og både tann og materialer holder derfor lenger enn før.

Unngå hudkontakt

I følge Jon Dahl er hanskene som brukes beregnet for å beskytte oss mot virus, blod og spytt, men ikke mot kjemikalier.

– Hvis for eksempel adhesiv søles på hansen blir det hull i hansen etter få minutter og du er mer utsatt for kjemikalier som nå ligger innenfor hansen med direkte hudkontakt. Dersom du får kjemikalier på hansen bør denne derfor byttes umiddelbart. Den beste beskyttelsen mot monomerer er å benytte to lag med hansker med fuktighet (vann) mellom de to hanskelagene. Dette gir god beskyttelse og benyttes av kjeveortopedier og andre som er særlig oppmerksom på disse farene, forteller professoren. Når det gjelder avdamping og aerosoler er det bruk av desinfeksjonsmidler på sprayflasker som

Professor Jon E. Dahl er laboratoriesjef på NIOM og ansvarlig for den forskningen som utføres.

– Vi opplever at rapporteringsfrekvensen i forhold til ulike plager er mindre for plast-baserte materialer enn for amalgam. I tillegg til plastmaterialene som er beskrevet benyttes også både titan og porselen som er svært vevsvennlig og gir færre allergier. Vi regner med at mer en 20 prosent av befolkningen har en form for nikkellallergi, noe som er viktig å være oppmerk-

Tre ulike adhesiver. Dette stoffet er svært etsende og hanskene du benytter er ikke egnet til beskyttelse mot dette stoffet.

som på i forbindelse med for eksempel tannregulering, forteller John Dahl.

På oppdrag gjennomfører NIOM uavhengige kontroller og dokumentasjon av nye produkter for produsenter. Dokumentasjon gjøres i henhold til de krav myndighetene krever, eller dokumenterer for senere sertifisering. Kontrollen av NIOM utføres av Norsk Akkreditering.

– Vi utarbeider krav til standarder der det er ønske om nye funksjoner eller kravspesifikasjoner vi mener er viktige å få med. Denne type endringer i internasjonale standarder baserer seg på et bredt samarbeid mellom universiteter og helsemyndigheter i en rekke land, forteller Dahl.

NIOM skriver på sine nettsider at de i mange år har deltatt aktivt i standardiseringsarbeidet gjennom organisasjonene International organization for Standardization (ISO) og Comité Européen de Normalisation (CEN).

Utvikling av nye standarder og revisjon av eksisterende standarder er hovedmålet med arbeidet. De dentale standardene setter krav til materialer og utstyr brukt i tannpleien for å fremme en sikker bruk. Testprosedyrer blir beskrevet slik at materialtesting kan utføres på like vilkår og under like betingelser uavhengig av testlaboratorie. Deltakelse i standardiseringsarbeidet gir mulighet for innflytelse på de metoder og krav som skal gjelde. NIOM as har hatt, og har fortsatt, en stor innflytelse på arbeidet som gjøres i de dentale standardene og NIOM as forskningsresultater blir ofte brukt som grunnlag for det internasjonale standardiseringsarbeidet.

Internasjonal standardisering er organisert gjennom en rekke tekniske komiteer (TC), hver rettet mot et spesielt interessefelt. Hver TC kan igjen være inndelt i underkomiteer (subcommittees, SC) og/eller arbeidsgrupper (working group, WG) hvor eksperter innen området samarbeider om å få laget en standard. NIOM as har forskere med i ulike arbeidsgrupper innen fagfeltene

Nordisk Institutt for Odontologiske Materialer AS (NIOM as) er et nordisk samarbeidsorgan for dentale biomaterialer.

Instituttets oppgaver innen forskning, materialprøving, standardisering og forskningsbasert opplysningsvirksomhet er rettet til tannhelsestjenesten og helsemyndigheter i de nordiske landene. Instituttet eies av UniRand og Helse- og omsorgsdepartementet i Norge, og finansieres av Nordisk Ministerråd, nordiske helsemyndighetene og av eksterne midler fra oppdrag og materialprøving.

NIOMs ansatte dekker alle felter innen dentale biomaterialer så som odontologi, biologi, toksikologi, kjemi, polymerkjemi, fysikk og metallurgi.

Vi fortsetter å feire 80 år i dentalbransjen!

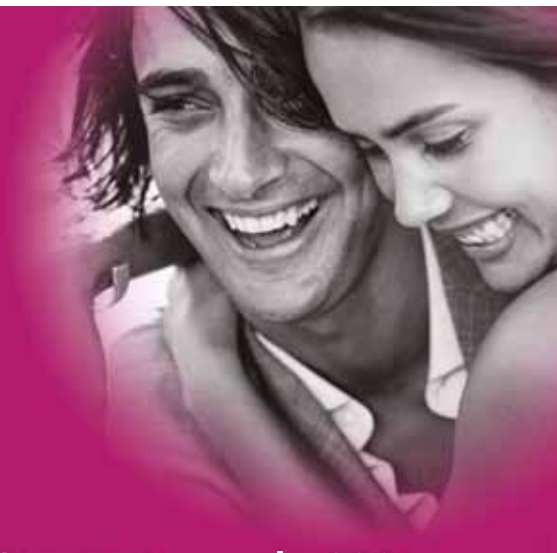
Sommerens spa-pakke

Forbered deg til sommeren med naturlige produkter basert på oliven!

Gavesett kr 230,-
Verdi kr 1.000,-

Inneholder: Face wash, Peeling gel, Hand cream, Foot cream, Body wash, Body lotion og Multi use cream. Leveres i gavepose eller gaveeske.

Oliven-håndkrem

En behagelig og skånsom håndkrem.

Oliven-håndkrem
200 ml

UltraVac

Spar tid og penger på å presse dine egne skinner

Jubileumstilbud - spar kr 3.499,-
1 stk. UltraVac, kr 5.290,-

Inkludert gratis materialer: Opalescence bleke-materiale, tannkrem, Block-Out Resin, Sof-Tray skinner og oppbevaringsesker. Verdi kr 3.499,-

80 ÅR
1930-2010

God sommer!

Norsk Orthoform ETABL. 1930
www.norskorthoform.no **Depot as**

Planlegg yrkeslivet

For deg som er ung, og ennå ikke har begynt å tenke på pensjon, kan det være viktig å starte planleggingen nå. Planlegg yrkeslivet ditt tidlig og du kan få en god pensjon.

Av: Harald Engelstad

Kommer du til å jobbe som du gjør til 67 år eller er det mer sannsynlig at din arbeidssituasjon og livssituasjon vil bli forandret? På grunnlag av min kurserfaring gjennom 30 år presenterer jeg her noen momenter og «strategier» som det kan være verdt å tenke litt på.

Problemstillinger

Senest ved fylte 50 år bør alle yrkesaktive, og spesielt lønnstakere, spørre seg selv om følgende: Kommer jeg til å jobbe slik jeg gjør i dag helt fram til pensjonering? Er det dette jeg har mest lyst til? Er det realistisk at mens hele arbeidslivet gjennomgår forandringer så vil jeg få jobbe i fred med mitt? Jeg vil tippe at sjansene bare er 10 til 30 prosent. Arranger ditt eget «midtlivsseminar» og finn ut: Hva vil du helst selv, hva vil din arbeidsplass, hva har du råd til, og hvor går utviklingen?

De fleste arbeidsplasser preges av forandringer med ny teknologi, nyorganisering av arbeidet, endrede markedsforhold, nye behov, økt konkurranse, nedleggelse og fusjoner og lavere offentlige bevilgninger. Mens noen ansatte i noen sektorer lever under konstant nedbemanning, oppsigelser og førtidspensjonering, er det stor mangel på folk i stadig flere sektorer. Mangelen på arbeidskraft har satt fortgang i seniorpolitikken, og i næringslivet er det «inkluderende arbeidsliv» blitt et mantra, i alle fall i navnet. Kanskje må vi

etterkrigsbarn belage oss på å jobbe lengre? Mange steder er det fortsatt et stort press på eldre arbeidstakere, mens det på stadig flere arbeidsplasser legges mer opp til å holde på de eldre ansatte ved en mer gjennomtenkt seniorpolitikk.

Flere vil velge selv

Som et resultat av økt velferd kan flere selv velge hva de vil med livet sitt. De fleste er sikret et minimum av utkomme, og kan i større grad enn tidligere velge om de skal fortsette å jobbe til tidlig pensjonering og gjøre andre ting i livet, eller jobbe lengst mulig. Eller kanskje trappe ned på arbeidstiden. Disse andre tingene kan både være å skifte yrke helt og holdent, eller rett og slett å gjøre noe helt annet som ikke gir økonomisk uttelling. De fleste er likevel sikret inntekt.

Det har utviklet seg en form for tradisjon om at det må satses på de unge, fordi de har gjennomgående høyere formell kompetanse enn eldre. Dette gjelder spesielt i høyteknologisektoren. Det er imidlertid tegn i tiden som er i ferd med å endre dette bildet. Nyere forskning mener å kunne vise at eldres kompetanse er undervurdert. Eldres kompetanse består imidlertid av kvaliteter som ikke er så lett å måle. Det er lett å måle vekttall, studieår og karakterer. Vanskeligere å måle erfaring, modenhet, menneskekunnskap, toleranse

og forsiktighet. Det er heller ikke så sant lenger at «eldre kan ikke lære noe nytt». Gitt at eldre får samme mulighet til å lære på sine egne premisser, og er motivert nok, lærer eldre arbeidstakere stort sett det de vil lære. Videre er ikke aldringsprosessene noen stor generelle hindring for friske eldre i arbeidslivet lengre. Tendensen er at flere bevarer helsen lengre.

Seniorpolitikk

Senter for Senior Politikk - SSP (seniorpolitikk.no) er myndighetenes koordinerende organ for å stimulere til en aktiv seniorpolitikk i arbeidslivet. I første omgang er det store bedrifter som har sett at aldersprofilen på arbeidsstokken endrer seg. Gjennomsnittsalderen stiger, mens nyrekrutteringen avtar. Foregangsbedrifter ser at det må satses mer på ansatte over 45-50 år, for at de også skal fungere bedre. En ansatt som alt ved 50 år har «satt seg til», er lite villig til å ta endringer og bare venter på å bli pensjonert, er en meget dyr lønnstaker for bedriften. Det er også en meget utilfredsstillende livssituasjon for lønnstakeren. Med stadig økende mangel på arbeidskraft kan det være god butikk for arbeidsgiverne og heller stimulere eldre arbeidstakere til å fortsette fremfor å slutte. Dersom det er opplæringstilbud for eldre ansatte ved din bedrift bør du delta på slike. Mange bedrifter og etater har imidlertid ikke noe gjennomtenkt policy på dette i dag. Ikke vent på initiativ ovenfra. Legg dine egne planer. Det vil gjøre deg mer forberedt på de forandringer som trolig vil måtte komme. Kunsten er å ikke stivne, men å videreutvikle seg hele tiden - i eget tempo.

Ta opp seniortiltak på jobben

Mange arbeidsplasser har nå tatt initiativ til det som gjerne kalles «seniorpolitiske tiltak». Hensikten er blant annet å få eldre arbeidstakere til å stå lengre i jobben. Forholdene varierer mye fra sted til sted. Mange steder er «seniorpolitikk» et ukjent begrep, ofte fordi det er behov for

nedbemanning. Andre steder er det kun fint prat. Men stadig flere arbeidsgivere har begynt å skjønne at det er lønnsomt å satse på seniorene - spesielt der det er vanskelig å skaffe tilsvarende arbeidskraft. Her er forslag vi mener arbeidstakerne selv kan ta opp om det foreløpig ikke har vært iverksatt noen tiltak:

- Økt fritid for eldre arbeidstakere. I statlig sektor er mer fritid en del av Hovedtariffavtalen. Fra 1.5.2008 har ansatte over 62 år krav på åtte ekstra fridager i året (fra kalenderåret man fyller 62 år), med muligheter for å forhandle om seks dager til lokalt. Deltidsansatte har krav på fridager forholdsvis etter deltidsprosent.

- Redusert arbeidstid. Enkelte arbeidsgivere har for å stimulere eldre ansatte til å utsette pensjoning og utsette uttak av AFP, tilbudt redusert arbeidstid, ned til 90 prosent eller 80 prosent med enten full eller delvis lønnskompensasjon. Lønnstakerne bør påse at pensjonsgrunnlaget

overfor tjenestepensjonen ikke reduseres tilsvarende.

- Lovbestemt redusert arbeidstid for 62+ fra 1. juli 2008. En ny bestemmelse i Arbeidsmiljøloven med virkning fra 1.7.2008 går ut på at arbeidstakere som har fylt 62 år kan (med loven i hånd) be arbeidsgiver om redusert arbeidstid. Arbeidsgiveren har likevel det avgjørende ord. Vær også oppmerksom på at arbeidsgiveren har rett til å redusere lønnen tilsvarende. Det kan også gå ut over din tjenestepensjon. Sjekk derfor vedtektene.

- Bedre vaktordning. Enkelte arbeidsgivere har bestemt at de eldste ansatte skal slippe de tøffeste vaktene. Noen steder er det innført «drømmevakter».

- Økt lønn for seniorene. Enkelte arbeidsgivere har besluttet å øke lønnen for de som fortsetter i arbeidet etter en viss alder (60/62 år) for å stimulere flere til å fortsette. De ansatte bør helst få tilleggene pensjonsgivende i tjenestepensjonen.

Nye regler fra 2011

For deg som er ung, og ennå ikke har begynt å tenke på pensjon er det viktig å starte planleggingen nå. Du må selv ta ansvar for å planlegge yrkeslivet ditt for å få en god pensjon.

Av: Trygve Bergslund

Det innføres helt nye pensjonsregler fra 2011 og senest ved fylte 50 år bør alle yrkesaktive, og spesielt du som er lønnsstaker, spørre deg selv om følgende: Kommer jeg til å jobbe slik jeg gjør i dag, helt fram til pensjoning, og er den jobben jeg har i dag den jeg skal ha resten av livet?

Nye regler

Alexandra Plahte er jurist og partner i Steenberg & Plahte. Hun har spesialisert seg på pensjonsspørsmål.

- Det er to elementer som skal begrense økningen av fremtidige pensjonsutgifter. Først og fremst levealderjustering, Pensjonen fra NAV er livsvarig, og når levealderen

øker skal pensjonen utbetales over en lengre periode. Hovedsaken i levealderjusteringen er at kostnaden for økt levealder er noe den enkelte selv må ta. Der som det viser seg at din generasjon lever ett år lenger enn forrige generasjon, får du enten noe lavere årlig pensjon eller så må du kompensere for dette ved å jobbe lenger. Levealderjusteringen skal gjelde alle nye alderspensjonister fra 2011, forteller Alexandra.

En fleksibel løsning

Målsettingen til myndighetene er i følge Plahte å innføre et opptjeningsystem som bedre sikrer samsvar mellom hva man betaler inn og hva man får igjen i pensjon. Et grunnprinsipp er at det alltid skal lønne seg økonomisk å jobbe lenger.

- Et viktig nytt prinsipp fra 2011 er fleksibelt uttak av alderspensjonen fra NAV fra fylte 62 år. Uttaket skal være «nøytralt» ved at den som velger å ta ut pensjonen sin ved 62 år får lavere årlig pensjon fordi pensjonen da skal fordeles over flere år. Hvert

Alexandra Plahte er jurist og ekspert på de nye pensjonsreglene som trer i kraft fra 2011.

år du jobber utover dette, helt frem til fylte 75 år, vil du imidlertid øke grunnlaget for pensjonsutbetaling den dagen du velger å gå av. Nytt er også at det åpnes for uttak av delvis pensjon; 20, 40, 50, 60, 80 eller 100 prosent, noe som gjør at det er mulig å jobbe deltid fra fylte 62 år, eller eventuelt senere, når du selv ønsker eller minimum pensjonsnivå er oppnådd, sier Alexandra Plahte.

Mynte
(*Mentha x. piperita*)

Eukalyptus
(*Eucalyptus globulus*)

Timian
(*Thymus vulgaris*)

Berglyng
(*Gaultheria procumbens*)

Vår løsning på munnskyll.

I dag finnes det mange ulike munnskyllemidler å velge mellom. Her får du vite mer om hva vi anbefaler, og hvilke ingredienser vi mener er viktige.

Fire essensoljer er grunnlaget

Tymol, metylsalicylat, eukalyptol og mentol – fire viktige essensoljer som alltid utgjør grunnlaget for Listerine®. De er delvis syntetisk fremstilt, men har alle sin opprinnelse fra naturen og er naturligvis bakteriehemmende. Tymol kommer opprinnelig fra timian, metylsalicylat fra berglyng, eukalyptol fra eukalyptustreets blader, og mentol fra peppermynte. Essensoljer har gode antiseptiske egenskaper og har blitt brukt i munnhelse verden over i lang tid.

Det er essensoljene som gir Listerine® den friske smaken. Til å begynne med opplever noen smaken som veldig sterk, men det er helt normalt. Etter et par ukers bruk blir man vant til det.

Sikkert, effektivt og veldokumentert

- Internasjonale studier over 50 år og over 100 publiserte artikler har bidratt til at Listerine® har en veldokumentert effekt- og sikkerhetsprofil.
- En seks måneders lang RCT-studie er ett eksempel på en undersøkelse som har konkludert med at å skylle med

Listerine® i tillegg reduserer plakkmengden mellom tennene med 48 % sammenlignet med bare å bruke tannbørste og tanntråd.

- Et lavt plakknivå beskytter tannkjøttet og forebygger både karies og dårlig ånde.

En sterk vitenskapelig dokumentasjon i kombinasjon med lang brukserfaring gjør Listerine® med essensoljer til et godt og trygt valg.

Er du enig?

Vi lytter gjerne til hva du mener, og hvilke erfaringer du har gjort deg med munnskyll og Listerine®. Ta kontakt allerede i dag.

Tonje Nordlund

Territory Business Manager
tnordlun@its.jnj.com • tlf. +47 416 63 663

Bente Doksæter

Territory Business Manager
bdoksæt@its.jnj.com • tlf. +47 976 84 300

Har du spørsmål om markedsføringen vår, ringer du 00 800 855 000 00.

LISTERINE® CLINICAL

SUPPORTING DENTAL PROFESSIONALS

Lik behandling av kvikksølvskadene i NAV

Tannhelsesekretærenes forbund (ThsF) har sendt et innspill til rundskriv NAV skal sende ut til alle sine saksbehandlere. Målet er at rundskrivet skal føre til lik behandling av alle i tannhelsesektoren som er kvikksølveksponert..

Av Trygve Bergsland

Etter avtale med Arbeids- og velferdsdirektoratet i 2009 ble man enige om hvordan NAV på best mulig måte kunne sikre at alle kvikksølvsakene kunne sikres en objektiv og god behandling. For å få dette til utarbeides det et rundskriv der ThsF vil påpeke noen viktige punkter. ThsFs synspunkter er sendt i et brev til NAV. I brevet understrekes det viktigheten av å konkretisere nærmere hvem av arbeidsmedisinere som anses å ha den nødvendig kompetansen

og som er tilstrekkelig faglig oppdatert. En gjennomgang av de saker ThsF har kjennskap til viser at det generelt sett står dårlig til med kunnskapen om kvikksølvskader. Det kreves også at det innhentes nevropsykologisk testrapport, faglig oppdatert, og egnet til å fange opp også små nevropsykologiske funn beskrevet som bredspektret testmetode.

Alle relevante forhold må utredes

ThsF krever at alle relevante sider ved sykehistorikken må vurderes, slik som: Eksponeringsomfanget, tidsrommet, arbeidsmiljø, utlufting og ventilasjon, tidspunkt for debut av symptomer, beskrivelse av symptomer og andre relevante forhold. I neste omgang skal dette sammenholdes med medisinske funn ved spesialistundersøkelse og nevropsykologisk test. Det er

også viktig at man kan be om fornyet behandling dersom det i etterkant av en avgjørelse fremkommer nye opplysninger.

Kompetanse

ThsF presiserer at utredningene må foretas av arbeidsmedisinere og foreslår konkret følgende miljøer og spesialister: Dr. Ann Kristin Fell arbeidsmedisinsk avdeling ved Sykehuset Telemark. Professor Bjørn Hilt, ST. Olavs Hospital. Professor Bente Moen, Haukeland Universitetssykehus.

ThsF stiller seg skeptisk til at STAMI skal oppføres som et av de aktuelle alternativene. Det understrekes i brevet at ThsF hilser velkommen direktoratets initiativ til å få utarbeidet et rundskriv tilpasset kvikksølvsakene.

Ta ondet ved roten

Forskning.no skriver at opptil én av ti nordmenn risikerer å miste tenner på grunn av tannsykdommen periodontitt. Hvorfor er det så vanskelig å behandle dem? Det spørsmålet har spesialist i tannkjøtt sykdommer Hans R. Preus stilt seg i mange år.

– Jeg behandlet mange pasienter for periodontitt på 1980- og 1990- tallet, men syntes ikke jeg fikk det til. Pasientene kom stadig tilbake med de samme plagene når det hadde gått en tid, forteller Preus, som er professor ved Odontologisk fakultet ved Universitetet i Oslo til forskning.no.

50 prosent av oss rammes

Mer enn halvparten av alle nordmenn vil bli rammet av periodontitt i løpet av livet. Periodontitt er en infeksjon som angriper selve tannfestet og gjør at tannen løsner i kjeven etter hvert som betennelsen brer seg. Mens de fleste får en mild variant, får mellom fem og ti prosent en alvorlig variant som gjør at de kan miste en eller flere tenner. Periodontitt er en snikende sykdom som vanligvis er smertefri, og pasientene

vil ofte ikke merke noe før tennene er i ferd med å løsne.

– Virker ikke på de vanskelige

Standardbehandlingen har vært å redusere antall bakterier ved hjelp av tannrens, inklusive kirurgiske inngrep, i flere omganger. De siste årene har enkelte tannleger, deriblant Preus, begynt å gi antibiotika i tillegg. Men ikke noe av dette har vært effektivt nok på lang sikt, ifølge professoren.

Ødelegger biofilmer

Biofilm er et viktig stikkord i den kliniske, randomiserte studien. Biofilm er en samling av bakterier som befinner seg på alle flater i et væskemiljø, deriblant på tennene, og som kan føre til periodontitt. Disse

bakteriene er resistente både mot vertens forsvarsmekanismer og antibiotika.

– Ikke noe av dette har man tatt særlig hensyn til i behandlingen av periodontitt så langt, påpeker Preus.

Han mener løsningen er å ødelegge integriteten i alle tilgjengelige biofilmer i munnen gjennom en såkalt full munnrens som fullføres i løpet av én dag, samtidig som man bruker antibiotika. Dermed hindres de «dårlige» bakteriene i å bygge seg opp igjen på tann- og rotflatene i den nye biofilmen som dannes etter at behandlingen er gjennomført.

Kilde: Forskning.no/Elin Fugelsnes, Norges forskningsråd

Tannhelsesekretær VG3 - Yrkesutøvelse

Elin Wilhelmsen er hovedforfatter av den siste boken, i en serie på tre, som vil gi tannhelsesekretær utdannelsen oppdaterte og relevante bøker for studentene på alle landets skoler.

Denne boka dekker kompetansemålene i læreplanen, og vil gi elevene nødvendige kunnskaper som gjør at de som tannhelsesekretær kan utføre administrative oppgaver på klinikken, og bistå ved tannbehandlinger. Gjennom å arbeide med lærestoffet i denne boka vil elevene få kunnskap om det regelverket som er gjeldende i tannhelsetjenesten, om laboratoriearbeid, dental røntgen, planlegging, gjennomføring, dokumentering og vurdering av

arbeidsoppgaver i tråd med pasientenes behov. Etter endt skolegang står elevene dermed godt rustet til å møte arbeidslivet på tannklinikken.

Boka er delt inn i sju kapitler:

- Første møte med tannklinikken
- Røntgenarbeid
- Arbeidsoperasjoner ved tannbehandling
- Vedlikehold av instrumenter
- Administrasjon på tannklinikken
- HMS og kvalitetsutvikling
- Ergonomi

Elin Wilhelmsen er utdannet både som apotektekniker og tannhelsesekretær. I dag er hun tillitsvalgt for ThsF i Troms fylkeskommune og vararepresentant til

landsstyret. Hun arbeider nå som tannhelsesekretær og klinikkordinator på Tannhelsetjenestens kompetansesenter for Nord-Norge.

Andre bøker i serien som har kommet ut er lærebøkene «Kommunikasjon og samhandling» og «Helsefremmende arbeid». Alle bøkene kan kjøpes på www.vettviten.no

ThsF tilbyr sine medlemmer navneskilt

ThsF kan tilby våre autoriserte tannhelsesekretærer og assistenter å kjøpe navneskilt.

Skiltet er ca 6,5 x 3 cm, sølvfarget og med tittel, ditt navn og ThsFs logo gravert.

Skiltet koster kr 156,- + moms og må forhåndsbetales.

Dersom du ønsker ett eller flere navneskilt returnerer du svarslippen til ThsF.

Skiltet blir bestilt fra ThsF når vi har mottatt minimum 10 bestillinger.

Er du autorisert MÅ du legge ved KOPI av autorisasjonsbeviset ditt.

ThsF

Tannhelsesekretærenes Forbund

Vennlig hilsen

Tannhelsesekretærenes Forbund

Denne delen fylles ut og sendes til ThsF.
Faks: 21 01 38 00, Post: ThsF-Parat, Pb 9029, Grønland, 0133 OSLO
eller pr E-post: anne-gro.aarmo@parat.com

JA, jeg ønsker mitt eget navneskilt!

Navn som skal graveres:

SKRIV BLOKKBOKSTAVER, MAX 22 BOKSTAVER

NAVN

MEDLEMSNUMMER

ADRESSE

POSTNR OG POSTSTED

TELEFON

MOBIL

ANTALL SKILT

AUTORISERT

ASSISTENT

(sett kryss)

Skilt og faktura sendes til adressen jeg har oppgitt over

Dato:

Signatur

Ferie

– hva har jeg rett på?

Nå nærmer det seg ferietid igjen. Spørsmål rundt ferie er alltid aktuelt og i år er det også kommet noen få endringer i ferieloven. Disse gjennomgås i det følgende, sammen med hovedreglene rundt ferie og hva som skjer med ferien i noen utvalgte situasjoner.

Av: Eva Borhaug, advokat i Parat

Alle arbeidstakere, uansett hvor liten stilling man har, har rett på fire uker og en dag (Gro-dagen) etter ferieloven. I tillegg har de fleste fire dager ekstra. Vi kaller ofte de dagene den femte ferieuken, selv om det bare er fire dager. Dette er den avtalefestede ferien som er nedfelt i tariffavtale mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Alle innenfor offentlig sektor har den femte ferieuken, og mange i privat sektor har den også i sine tariffavtaler. Noen arbeidsgivere har også innført den direkte i sin virksomhet uten at de har tariffavtale. Det kan man sjekke hos personalansvarlig i virksomheten.

Når kan jeg ta ut ferie?

I ferielovens forstand regnes lørdager som en virkedag. Derfor står det at arbeidstaker har rett på å kreve minst 18 virkedager (tre uker) i hovedferieperioden som er mellom 1. juni og 30. september. Husk at fem ukers ferie er det samme som 30 virkedager i ferielovens forstand. (25 virkedager etter loven og fem virkedager etter avtale). Ferieloven legger opp til at arbeidsgiver skal drøfte feriefastsettingen med den enkelte arbeidstaker eller med de tillitsvalgte. Dette er å anse som

en ordensregel og får ingen konsekvenser dersom arbeidsgiver unnlater dette. Men det vil være naturlig å forhøre seg med arbeidstaker når man ønsker å ta ut ferie. Dersom man ikke blir enige om når ferien skal tas ut i hovedferieperioden, er det arbeidsgiver som bestemmer tidspunktet.

Arbeidstaker har rett på å kreve å ta ut den resterende del av ferien (restferien på sju virkedager) samlet i løpet av ferieåret, se ferielovens § 7. Her gjelder det samme som for hovedferien – man bør bli enige om når denne ferien skal tas ut, ellers er det arbeidsgiver som bestemmer. Arbeidsgiver kan allikevel ikke kreve at man tar tre dager i forbindelse med påsken og to dager i forbindelse med juleferien for eksempel. Dette vil være en oppdeling av restferien som arbeidstaker kan motsette seg. Men har man avtalefestet ferie i tillegg, så kan arbeidsgiver kreve at restferien tas ut i forbindelse med påsken og den avtalefestede ferien tas ut i forbindelse med julehøytiden.

Den avtalefestede ferien

Også den avtalefestede ferien kan arbeidstaker kreve å få tatt ut samlet i løpet av ferieåret. Fastsetting av denne delen av ferien skal også drøftes med de tillitsvalgte eller den enkelte arbeidstaker samtidig med fastsettelsen av den ordinære ferien. Regelen er den samme her – blir man ikke enige er det arbeidsgiver som fastsetter ferietiden.

Overføring av ferie

Ifølge ferieloven kan man avtale med arbeidsgiver å overføre inntil 12 virkedager av den lovfestede ferien til neste ferieår.

Det samme gjelder den avtalefestede ferien. Dette innebærer altså at man kan avtale å overføre inntil 17 virkedager (14 arbeidsdager) totalt til neste ferieår. Dette må avtales skriftlig med arbeidsgiver.

Ubrukt ferie

Utgangspunktet er at arbeidsgiver plikter å sørge for at arbeidstaker tar ut minst 25 virkedager i ferie hvert år. Arbeidstaker har tilsvarende plikt til å avvikle denne. Dersom det mot formodning skulle være slik at arbeidstaker ikke har fått anledning til å ta ut ferie, og dette ikke skyldes sykdom eller foreldrepermisjon, overføres denne delen av ferien til neste ferieår. Tidligere var det slik at dette kunne kreves utbetalt av arbeidstaker. Det kan man altså ikke lenger. Arbeidstaker kan i tillegg kreve erstatning fra arbeidsgiver dersom manglende ferieavvikling skyldes arbeidsgivers forhold.

Hva skjer med allerede avtalte arbeidsfrie dager i ferien?

Ferielovens bestemmelse om dette sier at dager som etter arbeidstidsordningen

likevel ville vært fridager for arbeidstaker, regnes som feriefritid og går til fradrag i ferietiden.

Arbeidstakere over 60 år

Arbeidstaker som fyller 60 år i løpet av ferieåret, får rett på seks virkedager ekstra ferie. Dette er nytt, da den gamle regelen stilte som vilkår at man måtte fylle 60 år innen 1. september i ferieåret.

Sykdom og ferie

Her må man skille mellom sykdom som oppstår før avtalt ferie starter og sykdom som oppstår i selve ferien.

Dersom arbeidstaker blir syk før ferien starter, kan man kreve at ferien utsettes til senere i ferieåret. Kravet må dokumenteres med legeerklæring og fremsettes senest siste arbeidsdag arbeidstaker skulle hatt før ferien.

Blir man syk mens man har ferie er kravet at man må være helt arbeidsufør (ikke delvis) i minst seks virkedager for å kunne kreve et tilsvarende antall virkedager ferie

igjen senere i ferieåret. Igjen må kravet dokumenteres med legeerklæring og fremsettes uten ugrunnet opphold etter at arbeidet er gjenoptatt. Er man fortsatt syk etter at ferien er avsluttet, så bør man allikevel få til å melde fra til arbeidsgiver at man krever ferien utsatt. Dette kan jo gjøres samtidig som man sender inn sykemelding, for eksempel. Går det for lang tid her, risikerer man å tape kravet om utsatt ferie.

Dersom man ikke får tatt ut denne utsatte ferien i ferieåret, kan man kreve å få dette utbetalt isteden. Her må man altså skille mellom uavviklet ferie på grunn av sykdom eller lovlig permisjon og andre grunner til at man ikke får tatt ut ferien, som ikke kan kreves utbetalt lenger. Se avsnittet over om ubrukt ferie.

Ferieavvikling i oppsigelsestid

Arbeidsgiver vil kanskje i noen tilfeller ønske at arbeidstaker tar ut ferie i oppsigelsestiden når arbeidsgiver selv har sagt opp arbeidstaker. Dette kan jo være hensiktsmessig dersom arbeidsgiver ikke

har arbeid å tilby lenger for eksempel. Arbeidsgiver kan kun gjøre dette dersom oppsigelsesfristen er tre måneder eller mer. Ved kortere oppsigelsesfrist må arbeidstaker samtykke i at ferien blir lagt i oppsigelsestiden.

Dersom det er arbeidstaker selv som sier opp sin stilling, så kan ferien avvikles i oppsigelsestiden dersom arbeidsgiver er enig. Uansett kan arbeidstaker da kreve 18 virkedager i sammenheng dersom oppsigelsestiden er i hovedferieperioden.

Tiden for fastsatt ferie kan ikke uten arbeidstakers samtykke endres på grunn av oppsigelse, med mindre det er nødvendig på grunn av uforutsette hendinger og slike hendinger vil skape vesentlige driftsproblemer og det ikke kan skaffes stedfortreder.

Rett til forskuddsferie

Det er også innført en øvre ramme i arbeidsgivers og arbeidstakers adgang til å avtale forskuddsvis avvikling av ferie. Tidligere (før 01.01.09) var det ingen begrensning i denne avtaleadgangen, mens det nå er innført en begrensning som innebærer at det kun kan inngås avtale om forskuddsvis avvikling av inntil 12 feriedager.

Forholdet mellom ferie og feriepeng

En vanlig ordning er at arbeidsgiver utbetaler feriepeng i juli i stedet for lønn. Det er da viktig å være klar over at det ikke er noen direkte sammenheng mellom ferie og feriepeng. Ferie er rett og slett krav på fri uten lønn for en nærmere bestemt periode. Feriepeng er derimot krav på en tilleggsutbetaling for opptjent arbeidsvederlag. Ved vanlig ferieavvikling får man utbetalt feriepeng opptjent året før. Dersom arbeidsforholdet avsluttes vil man ha krav på å få feriepeng utbetalt også for året man blir oppsagt, helt uavhengig om det er tatt ut ferie det året.

Råd til deg som blir sykemeldt

1

Hva gjør jeg?

- Hold kontakten med arbeidsgiver
- Sørg for at bedriften gjennomfører de lovpålagte møtene, gjerne i samarbeid med den tillitsvalgte
- Skaff deg all relevant informasjon knyttet til din situasjon

Raskere tilbake er tiltak som ble besluttet av sykefraværsutvalget høsten 2006. Målet er å hindre unødig langvarig sykefravær og innebærer:

- Raskere tilbud om individuell oppfølging, avklaring og arbeidsrettet rehabilitering
- Raskere tilbud om behandling hos spesialisthelsetjeneste
- Les mer på www.nav.no/raskeretilbake

2

IA -avtalen. IA er en forkortelse for «Intensjonsavtale for et mer inkluderende arbeidsliv». Avtalen har som mål å gi arbeid til alle som kan og vil jobbe gjennom å forebygge sykefravær og uføretrygd. Avtalen ble første gang undertegnet av myndighetene og partene i arbeidslivet i oktober 2001.

3

IA -bedrift. En bedrift som har sluttet seg til og er forpliktet til å følge opp tiltakene i IA-avtalen, og får samtidig tilgang til spesielle tjenester og virkemidler gjennom Nav. Både arbeidsgiver og de ansatte i bedriften må være enige om og forplikte seg til å samarbeide systematisk for å nå målene i IA-avtalen.

4

Oppfølgingsplan. En plan som beskriver hvilke tiltak som er gjennomført og hvilke tiltak som bør gjennomføres for å få den

sykmeldte tilbake i hel eller delvis jobb. Oppfølgingsplanen skal utarbeides av den ansatte og arbeidsgiver i fellesskap senest seks uker etter første sykedag. Med den nye IA-avtalen blir fristen fire uker.

Arbeidsevne. En betegnelse på det arbeidstakere klarer å utføre av arbeid. Er en person 50 prosent ufør, er arbeidsevnen 50 prosent.

5

IA-bedrift «Arbeid til alle» er et av fagbevegelsens overordnede mål, og deltakelse i yrkeslivet er en av bærebjelkene i den norske velferdsstaten. Manglende tilrettelegging i arbeidslivet for sykdom er en trussel mot disse målene. Organisasjonene har siden 2001 jobbet aktivt med å etablere klare mål og ikke minst få på plass virkemidler for å få ned sykefraværet, blant annet gjennom

arbeidet med IA-avtalen. Målet med avtalen er å forebygge og redusere sykefraværet, styrke jobbnærværet, bedre arbeidsmiljøet og hindre utstøting. IA-avtalen er en avtale mellom hovedorganisasjonene i arbeidslivet og ble første gang inngått i 2001. Bedrifter kan melde seg på ordningen og blir da en IA-bedrift.

Å være IA-bedrift betyr at både arbeidsgiver og de ansatte forplikter seg til systematisk å samarbeide for å oppnå et mer inkluderende arbeidsliv. IA-bedrifter får til gjengjeld rettigheter som er forbeholdt disse virksomhetene. Blant annet skal de få en egen kontaktperson i NAV, samt tilgang til støtteordninger som blant annet tilretteleggingstilskudd, tilskudd til bedriftshelsetjeneste og ordningen «raskere tilbake».

Tariffoppgjøret 2010

Lønnsforhandlingene for tannhelsesekretærene i private sektor og spekter starter når oppgjøret i offentlig sektor er avsluttet.

Av: Turid Svendsen, forhandlingssjef og advokat i Parat

Når dette skrives er ikke resultatet for forhandlingene i stat og kommune kjent men det er ønskelig å gi deg en oversikt over våre krav og prioriteringer.

Tariffpolitisk plattform

De kravene som fremmes må være forankret i Parats tariffpolitiske plattform som ble vedtatt av representantskapet i november i fjor. Plattformen uttrykker forbundets tariffpolitiske ståsted og danner grunnlaget for arbeidet med å sikre medlemmenes lønns-, inntekts- og arbeidsvilkår. Den lyder:

- Parats tariffpolitikk bygger på målet om et samfunn med full sysselsetting der arbeidet er tilpasset den enkeltes livssituasjon og behov.
- Vi skal ha et inkluderende samfunns- og arbeidsliv uten diskriminering.
- Flest mulig arbeidstakere skal omfattes av landsdekkende tariffavtaler tilpasset utfordringene i den enkelte sektor, bransje og virksomhet.
- Gjennom målrettet rekruttering og ved å styrke de tillitsvalgtes rolle og status skal medlemmene sikres selvstendig forhandlingsrett og økt forhandlingsstyrke på sitt avtaleområde.
- Parat vil kjempe for medlemmenes deltakelse i tjenestepensjonsordning, og medbestemmelse når det gjelder type pensjon, nivået på pensjonsytelsen og endringer i pensjonsordningen.
- Medlemmene skal sikres gode lønns- og arbeidsvilkår og reell mulighet til etter- og videreutdanning.
- Systematisk og kunnskapsbasert likestillingsarbeid skal bidra til at medlemmene opplever likeverd, demokrati og medbestemmelse.

Inntektspolitiske retningslinjer – felleskrav

Tariffpolitisk plattform har sammen med representantskapsmøtets vedtak om inntektspolitikk for 2010-2012 har vært førende for hovedstyrets vedtak om inntektspolitiske retningslinjer for årets oppgjør. Som en del av vedtaket har hovedstyret anbefalt forhandlingsutvalgene å vurdere følgende krav:

- Reallønnsvekst for alle
- Tiltak for å sikre lønnsprogresjon for tillitsvalgte
- Likelønns- og likestillingstiltak i form av
  - lavlønnsstillegg, økte minstelønnssetninger og forbedring av garantilønnsordningene i privat sektor.
  - egen likelønnsrett i offentlig sektor
  - avtalefestet forpliktelse for arbeidsgiver til minst én gang per år å ta initiativ til å gjennomgå aktivitetens og redegjørelsesplikten sammen med de tillitsvalgte
  - lønnet omsorgspermisjon for fedre i forbindelse med fødsel
  - lønnet omsorgspermisjon for pleie av syke foreldre
- Innsynsrett for tillitsvalgte i lønnsforhold for ikke-medlemmer i privat sektor.
- Avtalefesting av tjenestepensjonsordningene i privat sektor
- Avtalefesting av prinsippet om at flest mulig skal ansettes på heltid og innføring av mertidstillegg
- Finansiering av livsopphold ved etter- og videreutdanning

Forhandlingsutvalgene på den enkelte tariffavtale må selv vurdere hvilke krav som skal fremmes og prioriteres.

Staten

Kathinka Mohn er forhandler og advokat i Parat. Hun er sektoransvarlig for forhandlingene med staten.

– Vi har krav som søker å ivareta en likelønnsprofil, både når det gjelder økonomien i kravene og innenfor fellesbestemmelsene. Når det gjelder økonomien er kravene knyttet opp til et generelt tillegg, justeringsforhandlinger og en pott til lokale forhandlinger. Videre ønsker vi å sikre rettigheter vedrørende arbeidstidsbestemmelsene, permisjon ved pleie av nære voksne pårørende og tillitsvalgtes lønnsutvikling, sier Kathinka.

Kommunene

Bjørn Are Sæther er rådgiver og sektoransvarlig for forhandlingene ovenfor kommunene.

– Tannhelsesekretærenes forbund (ThsF) fremmet i årets tariffoppgjør krav om et generelt lønnstillegg for sine medlemmer. Når det gjelder likelønn ble det blant annet fremmet krav til hovedtariffavtalen om ytterligere tiltak for å redusere bruk av uønsket deltid, da vi anser dette som et vesentlig likelønnsiltak siden det er desidert flest kvinner som jobber uønsket deltid i kommunal sektor. Videre har det vært viktig for ThsF at formal- og realkompetanse skal gi uttelling på alle nivåer. Dette ble konkretisert gjennom kravet om et nytt minstelønnsnivå for fagarbeidere med tilleggsgutdanning i hovedtariffavtalens kapittel 4. Når det gjelder hovedtariffavtalens bestemmelser om ferie krevde vi at ved legeattestert sykdom i avtalt ferie skal få erstattet denne fra dag en. Det ble også fremmet krav om inn til 10 dagers permisjon med lønn hvert kalenderår for pleie av nære familiemedlemmer (foreldre, ektefelle, samboer eller registrert partner) ved sykdom, forteller Bjørn Are.

Grenseløs saksbehandlingstid

NAV har fortsatt ikke ferdigbehandlet noen av kvikksølv sakene. Leder av Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF), Gerd Bang-Johansen har sammen med advokatfirmaet Vogt & Wiig sendt et svært skarp brev til Arbeidsminister Hanne Bjurstrøm og Seksjonsleder Kristian Heyerdahl i Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Av: Trygve Bergsland

I brevet gis det uttrykk for at man opplever saksbehandlingen som så sendrektig og ute av kurs at man føler for nok en gang å måtte si klart i fra til de ansvarlige myndigheter. Saksbehandlingstiden er etter ThsF sitt syn utenfor en hver fornuftig tidsramme.

Tidligere arbeidsminister Bjarne Håkon Hansens lovte i 2007 at nå skulle kvikksølv sakene tas på alvor og sikres en god og forsvarlig behandling. Seksjon for Arbeidsmedisin, Sykehuset Telemark, foretok en svært omfattende evaluering av saken til blant annet Tordis Klausen, og en

ny spesialisterklæring for Klausen forelå 4. februar 2009. Det er nå ett år og tre måneder siden den siste utredningen fra Sykehuset Telemark forelå. I tillegg er det snart tre år siden den første utredningen fra Arbeidsmedisinsk seksjon ble gjennomført i denne saken, uten at NAV Yrkessykdomskontor har klart å fatte en eneste avgjørelse. NAV Yrkessykdomskontoret har nå hatt saken liggende i 15 måneder for i det hele tatt å få vurdert den siste spesialistutredningen av 4.februar 2009 fra Sykehuset Telemark skriver ThsF i brevet som er sendt i samarbeid med Vogt & Wiik.

Tordis Klausen har ventet urimelig lenge på å få ferdigbehandlet sin sak i NAV.

Sidsel Tepstad, Vivian Stene, Marianne Skogheim, Anette Karlsen, Liv Saaestad Fyldeng, Hege Windingstad, Heidi Kulås, Kristin Bøe Haugen, Unn C. Møller, Kari Skovly.

May Beth Nilsen, Helga Larsen, Gry Jeanette Jacobsen, Sidsel Tepstad, Vivian Stene, Marianne Skogheim, Anne-Lee Ljunggren.

Vår møte i Østfold

Tannhelsesekretærene i Østfold fylkeskommune var samlet til et hyggelig vårmøte ved Fredrikstad tannklinikk. Det var møtt opp 14 av totalt 25 medlemmer.

Hovedtillitsvalgt May Beth Nilsen åpnet møtet med å orientere om særavtalene som er reforhandlet og sak om manglende

stillingsinstruksjoner til klinikkledere. I tillegg ble det informert om hvor stor betydning god utøvelse av ledelse har på arbeidsmiljøet og trivselen til de ansatte. Det ble poengtert hvor viktig det er at utøvelse av lederfunksjoner blir gjort på en respektfull måte ovenfor de ansatte og tillitsvalgte. Det var stor enighet på møtet om viktigheten av å strukturere oss og å opprette et

utvalg av tillitsvalgte. Utvalget skal jobbe målrettet for å synliggjøre og fremme tannhelsesekretærenes saker. Leder i ThsF, Gerd Bang-Johansen, lovet det nye utvalget et to dagers kurs med opplæring. Gerd orienterte også om årets sentrale lønnsforhandlinger.

- > Vasker!
- > Smører!
- > Autoklaverer!

x 6

DAC Universal vasker, smører og autoklaverer dine turbiner og vinkelstykker på 12 minutter. Nå finnes det også adapter for EMS scalerhåndstykke. ENKELT. SMIDIG OG ØKONOMISK.

DAC Universal

Returadresse:
Parat
Boks 9029 Grønland
0133 OSLO

Fås på apotek

ANBEFAL

Flux fra første tann - og livet ut

Nyhet!
Bringebær-
smak!

Flux
sugetabletter
fra 1. tann

Det eneste godkjente
fluortilskuddet til de
minste barna!

Nyhet!

Flux
Junior
fra 6 år

Forebygger karies, styrker
emaljen og hemmer bakterie-
vekst. Uten parabener!

Flux
fluorskyll
voksne

Forebygger effektivt hull
og lindrer ising i tennene.
Uten parabener!

Flux har styrket tennene til barn og voksne siden 1963.
Men husk at god tannpleie ikke automatisk går i arv
- det må læres.

Bestill smaksprøver og brosjyrer på www.fluxfluor.no eller kundeservice@actavis.no.

Flux sugetabletter er et legemiddel som inneholder natriumfluorid. Forsiktighet bør utvises ved naturlig fluorinnhold i drikkevannet over 0,75 mg/l. Fluordosen i sugetablettene virker sammen med fluor fra andre produkter som lannkrem, skyllevæsker og tygggegummi. Les pakningsvedlegget.

FLUX

For familien. Mot hull.